

ДИГИТАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ ПО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЯ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ

гл. ас. д-р Мария Александрова Иванова

Нов български университет,

Департамент „Администрация и управление“

Резюме: В доклада се търсят отговори на въпроси като: защо изследванията са важни за подобряване на преподавателския опит в он-лайн обучението, как да се създаде качествено дигитално образование, от каква подкрепа се нуждаят преподаватели и студенти. Обсъжда се необходимостта от по-голяма интеграция на дигиталните технологии в образованието и качеството на неговото предлагане. Разглеждат се проблеми свързани с важността на присъствието на преподавателите в университетските зали и как технологиите могат да попречат на взаимодействието преподавател – студент.

Ключови думи: дигитално образование, качество на дигиталното образование, активност на студентите, подкрепа, пандемия.

DIGITAL EDUCATION DURING A PANDEMIC - OPPORTUNITIES AND LIMITATIONS

Mariya Aleksandrova Ivanova, PhD

New Bulgarian University,

Department "Administration and Management"

Abstract: The report answers questions such as: why research is important for improving the teaching experience in on-line teaching, how to create quality digital education, what support teachers and students need. The need for greater integration of digital technologies in education and the quality of its supply are discussed. Problems related to the importance of the presence of teachers in university halls and how technologies can hinder the teacher-student interaction are considered.

Key words: digital education, quality of digital education, student activity, support, pandemic.

Въведение

Дигиталните технологии са неразделна част от нашето ежедневие. Тяхното развитие е в основата на една от най-големите революции в областта на комуникациите и управлението на информацията. Информационните и комуникационни технологии засягат всички аспекти на обществото, включително образованието, преподаването и научните изследвания. Те създават условия за иновации в образованието и за развитие на умения, необходими за пазара на труда. Дигиталните технологии имат изключителен принос в поддържането на образованието в условията на пандемия. Без виртуалната учебна среда, при затворени училища, учебният процес щеше да спре да функционира. Дигиталните образователни технологии ни дават нови възможности за учене и преподаване.

Защо научните изследванията са важни за подобряване на преподавателския опит в обучението чрез дигитални технологии?

В днешната образователна система имаме ученици, които разполагат с неограничен достъп до информация, които ежедневно боравят с цифрови технологии и които не искат пасивно да слушат и запаметяват подадената информация. Те очакват да напуснат образователната система със знанията и уменията, които са им необходими и приложими на пазара на труда, да имат способността да учат през целия живот и да участват активно в развитието на обществото.

Освен това, затварянето на училища и университети поради пандемията засегна повече от 1,5 милиарда ученици в 165 страни [1]. Изправени пред неотложната промяна в начина на обучение, учениците и учителите трябваше бързо да се адаптират към новата ситуация, изучавайки нови технологии, начини на преподаване и учене, управление на времето, комуникация и сътрудничество в дигитална

среда. Разрушителното въздействие на пандемията COVID-19 (87% от учащите по целия свят са засегнати от затварянето на образователните институции [2]) наложи масовото приемане на дистанционното обучение, подобряването на онлайн образованието по целия свят, преосмислянето на образователния процес като неразделна част от автентичния дигитален и жизнен опит на основните участници в него. В този масов колективен опит на дигитална трансформация на образованието, ролята на образователните институции, преподавателите, обучаваните, техните семейства и общности бързо се промени.

В резултат на тези промени, се появиха нови предизвикателства пред изследователите – как да се осигури социално справедлив достъп до възможностите на дигиталното обучение; как се провежда ефективно онлайн обучение; как да се подобрят дигиталните компетенции на преподавателите за преподаване, а за обучаваните – за учене; какво допринася за подобряване на образователния процес и кое го прави по гъвкав и адаптивен към пандемиологичната обстановка. Важен въпрос пред изследователите е изграждането на ефективна система за оценка на знанията и постигнатото в процеса на дигитално учене и развитие на обучавания. Основно предизвикателство е разработването на подходяща, гъвкава и адаптивна методология за учене чрез цифрово, отворено, дистанционно и мрежово образование.

От ноември 2019 г. до ноември 2020 г. преподаватели от разнообразен международен образователен контекст разработиха онлайн методи за преподаване, за да преодолеят предизвикателствата на настоящите условия на блокиране. В същия период се проведе поредица от дискусии сред учените от различни общности, които споделяха разбиранията си относно уменията за учене на 21-ви век, как тези умения се свързват с глобалните проблеми, до каква степен те са нови или различни от уменията, които са били необходими за живот

и работа през миналия век и преди пандемията, как да се помогне на ученици и студенти да развият необходимите умения в контекста на наложителното дигитално образование.

Световните и европейски политики и практики показват, че в условията на пандемия можем да адаптираме преподаването към нуждите на обучаваните в една нова непривична за учащите виртуална среда чрез дигиталното, отворено, дистанционно и мрежово обучение. Но само подготвените успяха бързо да се адаптират и приемат предизвикателствата като възможности, а не като ограничения на средата.

Световни и европейски практики в подкрепа на образованието по време на пандемия

За да овладеят пандемията COVID-19, правителствата затвориха училищата и приложиха решения за дистанционно обучение. Те се борят със сложността да се осигури качествено образование от разстояние, да се предостави виртуално образователно съдържание, подкрепа на преподавателите и насоки за семействата. Заместник генералният секретар на ООН Амина Мохамед предупреди, че „за милиони деца и младежи в неравностойно положение затварянето на училищата може да означава загуба на жизненоважна среда за безопасност - на храненето, на защитата и на емоционалната подкрепа“[3]. Тя добави, че „не е време за задълбочаване на неравенствата. Време е да инвестираме в силата на образованието.“ Прилагането на принципа на справедливостта е от първостепенно значение, тъй като затварянето на училищата и университетите непропорционално засяга уязвими и в неравностойно положение ученици и студенти, които разчитат на училищата за редица социални услуги, включително здравеопазване. „Трябва да ускорим начините, по които споделяме опит, и да помогнем на най-уязвимите, независимо дали имат достъп до интернет или не“, заявява Анджелина Джоли, специален пратеник на Висшата комисия на ООН за бежанците [4]. Тази

комисия си партнира с ЮНЕСКО при създаването на коалиция по въпросите на образованието.

Организацията на ООН за образование, наука и култура (ЮНЕСКО) обедини силите на академични среди, международни организации, гражданското общество и партньори от частния сектор в широка Коалиция по въпросите на образованието в условията на пандемия за да гарантира, че „Learning Never Stops (Ученето никога няма да спре)“. Коалицията подкрепя страните за развитие на техните най-добри практики за дистанционно обучение и достигане на образованието до всички деца и младежи, включително тези които са в рискови групи. Генералният директор на ЮНЕСКО Одри Азулай заявява: „Никога досега не сме били свидетели на прекъсване на образователния процес в такъв мащаб. Партньорството е единственият път за да вървим напред. Тази коалиция е призив за координирани и иновативни действия и решения, които не само ще подкрепят учащите и учителите сега, но и след това – в процеса на възстановяване, с основен фокус върху приобщаването и справедливостта.“[5] Коалицията работи за подпомагане на страните да мобилизират ресурси и да внедрят иновативни и подходящи за контекста решения за дистанционно осигуряване на образованието, като използват високо-технологични, ниско-технологични и нетехнологични подходи. Търсят се справедливи решения за да се избегне нарастване на процента на отпадане от училище.

Коалицията има над 140 члена, от многостранни агенции и големи световни марки до стартиращ технологичен бизнес и местни образователни организации, като всеки според възможностите си е поел съответен ангажимент и дава на обществото в този труден момент своя принос. Някои от световно признатите членове са OECD (Организация за икономическо сътрудничество и развитие), Международната организация на труда, Детският фонд на ООН (UNICEF), Световната здравна организация, Световната банка,

Азиатската банка за развитие, Световната програма за храните, Global Partnership for Education, IBM, Moodle, Zoom, KPMG, Coursera, BBC World Service, France Médias Monde, EDEN (European Distance and E-Learning Network) и др. Представителите на частния сектор, като Microsoft, GSMA, Weidong, Google, Facebook, също се присъединиха към коалицията, като допринесоха със своите ресурси и опит в областта на технологиите и по-специално при укрепването на капацитета. Компаниите, използващи лични данни за ученици и студенти, се ангажираха да спазват етичните стандарти. Филантропски организации и организации с нестопанска цел, включително Khan Academy, Dubai Cares, Profuturo и Sesame Street, EDEN и др., мобилизират ресурсите и услугите си в подкрепа на училища, учители и родители. EDEN предоставя безплатна, непрекъсната и висококачествена онлайн подкрепа на международната общност чрез поредици от уеб семинари, където се дискутират възникващите нужди и подходящи решения в контекста на епидемията и предоставянето на отворено, дистанционно и електронно обучение. Медиите също имат своя принос. Световната служба на BBC подкрепя младите хора по целия свят, които се оказаха затворени по домовете си и изолирани от нормални социални контакти. BBC се ангажира да предоставя съвети и материали за медийно образование, за да помогне на изолираните млади хора да разберат как корона вирусът може да им повлияе.

Глобалната образователна коалиция отговаря на специфичните нужди на страните като акцентира върху равнопоставеността и равенството между половете. Тя се стреми да отговори на нуждите с безплатни и сигурни решения, с осигуряване на дигитални инструменти за управление на обучението, с он-лайн пространство за споделени национални дигитализирани образователни ресурси, като използва комбинация от технологии и подходи на общността, в зависимост от местния контекст. Отделя се специално внимание за осигуряването на

сигурност на данните и защита на неприкосновеността на личния живот на учащите и преподавателите.

Визията на Европейската комисия за висококачествено, приобщаващо и достъпно цифрово образование в Европа е представена в Плана за действие в областта на цифровото образование (2021-2027) [6]. Новият план за действие има два стратегически приоритета:

1. Насърчаване на развитието на високоефективна екосистема за цифрово образование.

2. Подобряване на цифровите умения и компетентности, необходими за цифровата трансформация.

Във връзка с тези два приоритета, Европейската комисия отчита, че са необходими:

- инфраструктура, свързаност и подходящо дигитално оборудване;
- ефективно планиране и развитие на дигиталния капацитет, включително съвременни организационни способности;
- компетентни и уверени в областта на дигиталните технологии преподаватели и административен персонал в областта на образованието;
- висококачествено учебно съдържание, удобни за използване инструменти и сигурни платформи, които зачитат неприкосновеността на личния живот и етичните стандарти;
- основни дигитални умения и компетентност от ранна възраст; дигитална грамотност, включително борба с дезинформацията; компютърно образование;
- добро познаване и разбиране на технологиите с интензивно използване на данни, като например изкуственият интелект;
- задълбочени дигитални умения, които осигуряват повече специалисти в областта на дигитални технологии, и гаранции, че

представителите на различните полове са равностойно представени в обучението и работата в областта на дигиталните технологии.

В Плана е възприет по-стратегически и амбициозен подход, в съответствие с настоящите приоритети и с разширяване на обхвата му отвъд формално образование до неформалното обучение и учене през целия живот.

Как да се създаде качествено дигитално образование?

Дигитализацията е от нарастващо значение във всички висши учебни заведения. Преходът към цифровизация заедно с пандемията Covid-19 доведоха до по-големи изисквания към университетите и научноизследователската и развойната дейност (НИРД), от които се очакваше спешно да предоставят иновативни решения. Според Европейската университетска асоциация (European University Association - EUA), „справянето с настоящите и бъдещите социални, икономически, екологични и технологични предизвикателства ще зависи от общите и координирани усилия на широк кръг заинтересовани страни от НИРД. Подходящи политически и регулаторни рамки, достатъчно и устойчиво финансиране и адекватна структура на управление са основни елементи за укрепване на европейската система за НИРД“[7]. EUA проследява развитието и последиците от дигитализацията във висшето образование още от 2012 г., когато масовите онлайн отворени курсове (МООС) привлякоха вниманието на обществото. Асоциацията издаде два документа, анализиращи феномена на МООС през 2013 г.[8] и през 2014 г.[9] Последното проучване на EUA беше проведено в периода от март до юни 2020 г. (в рамките на ръководения от Еразъм+ проект на ЕС „DIGI-NE“[10]) за състоянието на дигиталното учене и преподаване във висшите учебни заведения в цяла Европа. Това проучване е навременна актуализация на резултатите от изследването на EUA за електронно обучение от 2013 г., тъй като предоставя някои прозрения за това как институциите са отговорили на пандемията Covid-19.

Проучванията на EUA отчитат напредък по отношение на повишеното общо приемане на дигиталното обучение и неговото стратегическо приложение. Те показват, че голям брой образователни институции разработват или подобряват своите стратегии за дигитално образование. Тъй като дигитализацията често се инициира отдолу-нагоре - от отделни лица и звена, институционалното ръководство е затруднено да оцени достиженията и различните нужди за да предприеме стратегическо планиране по адекватен начин. В тази връзка инструментът за саморефлексия, който проектът DIGI-HE цели да разработи (до декември 2022 г.), ще подкрепи европейските институции за висше образование в разработването и подобряването на техните стратегически подходи за дигитализация. Такъв инструмент вече съществува за училищата (SELFIE), но не и за висшето образование, поне не на европейско ниво. Проектът е насочен към различни видове институции (университети и колежи) на различни нива на зрялост и дигитална готовност. Около 80% от участвалите (368 респонденти в 48 европейски държави) са университети, предлагащи предимно обучение в университетските зали. В условията на блокиране на образователните институции и физическото дистанциране, резултатите от проучването предоставят известна информация за реакцията на сектора по време на кризата, но основно се съсредоточават върху план за бъдещето.

В резултат на предоставените данни от изследванията могат да се обобщят следните изводи - за да се създаде качествено дигитално образование е необходимо:

- синхронизиране на националните и европейски стратегии и действия за дигитализация на образованието;
- премахване на регулаторните пречки пред предоставянето на отворено и дигитално образование;
- насърчаване на европейските висши училища да подобряват своите институционални подходи към дигитализация;

- разработване на структури и стратегии за непрекъснато подобряване на дигиталното обучение и избор на стратегически подходи за дигитално обучение;
- разработване на План за действие в областта на цифровото образование включващ действия за подобряване на обучението през целия живот и гъвкавост, насърчаване развитието на цифровите умения и компетентности;
- определяне на споделената отговорност за дигиталното обучение, включване и на студентите в управлението на дигитализацията;
- развитие на дигитални умения в две направления: дигитални умения специфични за областта на обучение и обща дигитална грамотност;
- насърчаване на етично поведение в дигитална среда;
- синхронизиране на процеса на цифровизация с процеса по осигуряване на качеството;
- насърчаване на интернационализация и виртуална мобилност - осигуряване на сътрудничество с други университети на международно ниво;
- отчитане влиянието на трансформиращото въздействие на дигитализацията върху академичен състав, административен персонал и студенти;
- подобряване анализа на данни, образователни изследвания и прогнозиране;
- актуализиране на политиките на институциите за отдалечена работа;
- подобряване на плановете за използване на онлайн библиотеки за повишаване на цифровия капацитет;
- проучване на нови начини на преподаване и нови инструменти за комуникация и сътрудничество;
- определяне на визията за новото нормално и какво искаме да бъде то.

Добър пример за създаване на качествено дигитално образование чрез иновативно преподаване и предоставяне на насоки и подкрепа в процеса на учене е образователната система във Финландия. За осигуряване на дигитални учебни дейности изключителна роля играе силно конкурентния финландски телемаркет. 99% от учениците, напускащи основно образование, имат смартфон. На практика всички телефонни акаунти имат неограничен интернет и месечната такса зависи от скоростта му. 93% от финландците са в обхват на широколентов достъп и 100% в обхвата на мобилен интернет [11]. Няма разлика между училищно обучение или базирано на работа обучение. Стажовете са включени в обучението, основано на работа. Оценка се получава в реална работна ситуация. Всеки ученик има план за развитие на личната компетентност. Например: Mercuria Business College [<https://www.mercuria.fi/en/>] (в град Вантаа, в района на Хелзинки) е добре известен с многобройните си високо удовлетворени студенти и тясното, многостранно сътрудничество с местното бизнес общество. Този колеж предлага тригодишни програми по бизнес администрация. Студентите, записани в бизнес програмите, могат да специализират в обслужване на клиенти и продажби или бизнес администрация и офис услуги след първата си година на обучение. Обучението включва задължителни и избираеми курсове и поне шест месеца обучение на работното място. Стажовете са достъпни за млади хора и възрастни: студентите могат да получат диплома, като демонстрират своите умения по време на изпит, основан на компетентност. Студентите имат достъп до съвременни компютри, актуален и универсален софтуер и високоскоростни мрежови връзки. Екипът на ИКТ винаги е на разположение в подкрепа и защита на студентите.

Добра практика в дигитализация на обучението демонстрира и модерният италиански университет eCampus [<http://www.uniecampus.it/en/>]. Той предоставя е-обучение на

английски език достъпно навсякъде и по всяко време, с възможност за стартиране през цялата година, с възможност за трансфер на кредити, с 24/7 отворена линия за подкрепа на студентите. Висококачественият метод на е-обучение гарантира изключително преживяване по време на обучителния процес и предлага богати онлайн ресурси и материали. Студентите имат достъп навсякъде и по всяко време до онлайн подкрепа, не само по въпроси свързани с изучаваната материя, но и по административни и други въпроси от по-общо естество. Студентите следват цялата програма онлайн от където пожелаят, възползвайки се както от достъп до лекции така и от подкрепата на личен наставник. В този случай, наставникът помага на студента при съставянето на план-график за обучение, а така също и при разрешаване на административни въпроси. Студентите идват в университета само за изпитни сесии или за специални събития, свързани с тяхното обучение.

Но в процеса на трансформация на образованието, имат нужда от подкрепа не само студентите, но и преподавателите.

От каква подкрепа се нуждаят преподаватели и студенти?

Преди пандемията, електронното обучение все още се считаше за вариант за подобряване на качеството на преподаване и учене. Но изведнъж се сблъскахме с нарастването на пандемия на европейско и световно ниво, пандемия, която ни накара да останем вкъщи. Днес всички училища и университети са принудени да работят онлайн и отчаяно се опитват да се справят с тази промяна. В момента се налага необходимостта от по-голяма интеграция на цифровите технологии в образованието, като в същото време се отчита важността на присъствието на учителите във виртуалната класна стая и как технологията влияе на взаимодействието между учител – ученик, взаимодействие, което е от решаващо значение за развитието на мисленето. Въпреки, че актуалната дискусийна тема е успешното преминаване от преподаване лице в лице към онлайн обучение, дали институциите и преподавателите са напълно наясно с разликата между

аварийно дистанционно обучение и планирано и организирано онлайн обучение?

Усилията и практиките на членовете на EDEN са успешна демонстрация за разнообразие от начини за създаване на качествено дигитално съдържание на обучението в различни области и осигуряване на подкрепа на заинтересованите страни. Вече 30 г. EDEN е основна европейска мрежа за дистанционно и електронно обучение в Европа и в световен мащаб. В тези времена на скоростни промени, EDEN засили своята лидерска роля, като обедини професионалната общност от експерти и практики в онлайн обучението, с цел предоставяне и споделяне на своя опит и знания; улесняване и насърчаване на научноизследователската и развойна дейност в дистанционно и електронно обучение; предоставяне на информация на хората за текущите промени в образованието. „Трябва да се съберем в знак на солидарност и специално да подкрепим учителите и учениците, всички ние, които работим за нови онлайн среди и за осигуряване на възможно най-качественото образование“ смята Sandra Kucina Softic, президент на EDEN [12]. Като отговор на световната криза и предизвикателството да преминем към пълно онлайн обучение за една нощ, EDEN инициира поредица от практически уеб семинари (#onlinetogether). Тази поредица уеб семинари са място за събиране, обсъждане, споделяне и учене. Те са фокусирани върху ежедневните предизвикателства, пред които са изправени преподавателите, предоставяйки практически съвети и насоки. Инициативите на EDEN помагат на онези, които винаги са преподавали в традиционна класна стая и сега се иска от тях бързо да се организират и да започнат да преподават онлайн, но също така подкрепя онези, които вече са в процес на преход към онлайн обучение. Днес от решаващо значение е споделянето на знания, ноу-хау и информация с другите, така че новите знания, умения, идеи и разбиране да надграждат старите.

Споделянето на опита в рамките на EDEN е систематизиран и добре планиран и организиран процес, приложен в условията на дигитални комуникации. Този процес се осъществява още от 2016 г. под формата на поредица от уеб бинари в рамките на European Distance and E-Learning Week. Натрупаният опит в дигитална комуникация даде възможност за бърза и адекватна реакция на проблемите в образованието. От ноември 2019 до ноември 2020 бяха целенасочено и систематизирано проведени три поредици от отворени дискуссионни уеббинари, които дадоха възможност на общността и заинтересованите страни не само да споделят опита си в условията на пандемия, но и възможност за подкрепа и решаване на конкретни проблеми. Тези виртуални срещи в условията на пандемия стартираха през март 2020 с Open Education Week. Целта на Седмицата на отвореното образование е да повиши осведомеността и да покаже въздействието на отвореното образование върху преподаването и ученето в световен мащаб. Статистическите данни показват мащабността на събитието и интереса към споделяне на опит и съпричастност. През Седмицата на отвореното образование (2 - 6 март 2020 г.) на EDEN, се проведеха шест висококачествени уеб семинара с 32 изявени лектори и модератори, 1086 регистрирани участници от 50 различни страни, включително 22 страни извън Европа, като САЩ, Китай, Бразилия, Индия и др. Президентът на EDEN призова всички участници: „Гледайте и споделете записите на уеббинарите. Но също така поставете вашите материали в интернет пространство с отворен достъп, за да дадете възможност на хората по света да стигнат до вашите знания, да модифицират и използват материалите и да подготвят нови, така че образованието да може да бъде персонализирано в зависимост от индивидуалните потребителски контексти и споделени по нов начини в полза на разнообразната аудитория“[12].

По време на това мащабно събитие се реши, че са необходими постоянни отворени онлайн срещи. За това се инициираха следващите събития:

1. Серия уеббинари: *Образование по време на пандемия* (Education in time of a pandemic) от април до юни 2020 г. с 11 тематични срещи.

2. Серия уеббинари: *Образование във време на новото нормално* (Education in time of a new normal) от септември до октомври 2020 г. с 6 тематични срещи.

В резултата на проведените срещи и дискусии се установи, че преподавателите имат нужда от съдействие и подкрепа в области като:

- подготовка за по-дълъг период на образователно „социално дистанциране“ и отговор на въпросите: от къде да се започне и как се управляват дигиталните образователни процеси;
- преподаване в съвременна учебна среда развивайки дигитална компетентност;
- знания за интегриране на ИКТ с традиционния начин на работа фокусиран върху сътрудничеството и социалните форми на учене;
- непрекъснато учене през всички етапи от кариерата на преподавателя в режим на професионално обучение, който най-добре отговаря на неговия контекст и собствените му професионални нужди;
- иновативното използване на технологиите в подкрепа на развитието на уменията на 21-ви век, включително решаване на проблеми, сътрудничество и критично мислене.

Подкрепата във всяка една от изброените области допринася за подобряване на качеството на образованието във всеки контекст. Настоящите обстоятелства определят необходимостта от спешно стартиране на прогресивни действия за сътрудничество при работа, преподаване и учене в онлайн среда.

„Настоящата пандемия засегна не само образованието, но и нашата работа, социализация, ежедневието, икономиката и здравеопазване ... Не мисля, че един ден ще можем просто да се върнем към предишния си начин на живот. Тези предизвикателни времена донесоха промяна за всеки от нас и сега от нас зависи да видим как можем да допринесем, да бъдем иновативни и отговорни и да работим заедно за по-добро утре! Така че, моля, останете физически у дома, но духовно присъствайте глобално! Ние от EDEN очакваме вашия принос към този бързо променящ се образователен пейзаж.[12]“

Дигиталното образование и ограниченията на контекста

Добрите намерения на организациите и правителствата, често са блокирани от ограниченията, които налага контекста. Според статистическите данни от Евростат[13] от 2019 г. много домакинства с ниски доходи нямат достъп до компютри. Повече от 1 на всеки 5 младежи в ЕС не успяват да постигнат основно ниво на цифрова грамотност. Проучване на The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) [14] от 2018 г. показва, че по-малко от 40 % от преподавателите се чувстват готови да използват цифрови технологии в преподаването, като са установени големи различия в рамките на ЕС. В същото време кризата с COVID-19 води до безпрецедентен преход към онлайн обучение и използване на цифрови технологии. Резултатите от проведената през юни и септември 2020 г. открита обществена консултация относно новия план за действие в областта на цифровото образование (2021-2027) показват че почти 60% от анкетираните не са използвали дистанционно и онлайн обучение преди кризата; 95 % считат, че кризата с COVID-19 е направила безвъзвратен начина, по който технологиите се използват в образованието и обучението. Респондентите заявяват, че ресурсите и съдържанието за онлайн обучение трябва да бъдат по-подходящи, интерактивни и лесни за използване. Над 60 % смятат, че са подобрили

цифровите си умения по време на кризата, а над 50 % от анкетираните искат да направят повече.

Като резултат от всичко казано до тук, можем да направим следните **изводи**:

За неподготвените, ученето в условия на пандемия създаде напрежение и стрес, докато гъвкавите (adgile) обучителни организации, приеха предизвикателствата на пандемиологичната обстановка като възможности. Ако през 2008 г. финансовата експертиза успя да изведе от кризата организациите, то днес изключителна роля имат HR специалистите и обучителите.

Анализирайки състоянието на дигиталното обучение в европейските институции за висше образование към този момент, се наблюдават някои ключови проблеми:

Проблем 1. Дигитална (не)активност на студентите. Как да върнем студентите в учебната зала, та дори и тя да е виртуална? Стандартните лекции не са привлекателни. Имате ли усещане, че не ви слушат или че не присъстват във виртуална класна стая? Необходими са нови подходи и дигиталните технологии ги предоставят.

Проблем 2. Заложените компетенции в учебните програми не са достатъчни. Необходимо е включването на дигитални умения. Необходимо е включване не само на специфичните за дисциплината цели, но и развитие на дигитална грамотност – обща или основна дигитална грамотност; грамотност за боравене с данни и безопасност при комуникация в интернет среда; етични норми на поведение в дигитална среда.

Проблем 3. Осигуряване на качеството на дигиталното образование. Университетите трябва да преразгледат своите стратегии, как организацията на учене да работи ефективно в дигитална среда. Необходими са нов дизайн на курса и програмата, нови материали,

допълнителна информация, подкрепа на преподаватели и студенти, нова стратегия за оценяване.

Проблем 4. Интернационализация и мобилност на обучението. Затварянето на държавните граници доведе до нереализирани планирани мобилности по програма Еразъм+. Единствената възможност е преминаване към и институционализиране на виртуалната мобилност. Това изисква промени в политиките и практиките на европейска програма за образование, обучение, младеж и спорт Еразъм+, осигуряване на необходимите курсове пригодени за виртуална мобилност и технологично обезпечаване на виртуалните Еразъм+ студенти. Стратегическите приоритети за следващите 5 години трябва да са свързани с осигуряване на обучителни ресурси за интернационалните студенти; колаборация с други университети на интернационално ниво; заместване на физическата мобилност с виртуална мобилност и онлайн срещи.

Заклучение

За по малко от една година се създадоха успешни практики в дигиталното образование. Те са доказателство за това, колко гъвкава може да бъде организацията по отношение на отделни групови инициативи и колко строга трябва да бъде по отношение на традицията, как новите инициативи в образованието са в съответствие със съществуващите.

Ветровете на промяната в общественото развитие, описани от М. Кастелс и Ван Дейк, като „саморазширяваща се мрежа“ [15] на общността най-накрая намериха своето място във виртуалното пространство. Тази „саморазширяваща се мрежа“ доказва своята полезност за образованието в условията на пандемия. Тя ни даде нов модел за общуване и обучение в „истинската виртуалност“ чрез нови инициативи за виртуални събития. Тези нови инициативи консолидираха общности, като получиха внимание и принос от

експерти, преподаватели и студенти от европейската и световната арена. Те прегърнаха най-новите тенденции, разработки, исторически и футуристични перспективи - невероятен списък с интелектуални и дискуссионни ресурси. Факторите за успех на саморазширяващата се мрежа в подкрепа на образованието са: доверие в идеята и хората, които я инициират; споделената отговорност; координация и навременна консултация с опитни експерти в областта на дигитализацията. Ключов фактор за успех е колаборативното лидерство чрез пряка и открита консултация с общността.

Дигитализацията на образованието е динамичен процес. Неговият успех зависи от креативността на мрежовите общности при удовлетворяване на нуждите от цифровизация, които оформят бъдещето на образованието. Има още много нерешени въпроси, на които своевременно трябва да се намерят верните отговори: предефиниране на някои европейски практики и политики в образованието; какво означава технологично подобро обучение; как се съчетават отворено и онлайн обучение; неформално и формално обучение; кои са елементите на изкуствения интелект, които влияят върху качеството на технологично подобро обучение. Поставените въпроси за бъдещи изследвания могат да се решат чрез непрекъснато сътрудничество с международни и глобални партньори в областта на отвореното и онлайн обучение, чрез обмен на най-добри практики и споделяне на знания.

Във времето на новото нормално, когато възприемем това ново като нормално и се успокоим, нека не се отказваме от добрите практики и придобит опит преди и сега - в условията на пандемия. Нека се поучим от уроците, които ни даде и ни дава този период, за да бъдем подготвени за следващи предизвикателства.

Използвана литература

1. Българско национално радио Хоризонт (2020). *ЮНЕСКО създава Коалиция по въпросите на образованието в условията на пандемията*, [online], Налично в: <https://bnr.bg/horizont/post/101247577?forceFullVersion=1>
2. Yong, Qiu (2020). *Time for universities to show their commitment to society*, University World News, [online], Available at: <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20200401154815248>
3. O'Hagan, Clare (2020). *UNESCO rallies international organizations, civil society and private sector partners*, UNESCO Press Service, [online], Available at: <https://bangkok.unesco.org/content/unesco-rallies-international-organizations-civil-society-and-private-sector-partners-0>
4. O'Hagan, Clare (2020). *UNESCO rallies international organizations, civil society and private sector partners in a broad Coalition to ensure #LearningNeverStops*, UNESCO Press Service, [online], Available at: <https://en.unesco.org/news/unesco-rallies-international-organizations-civil-society-and-private-sector-partners-broad>
5. UNESCO (2020). *UNESCO Director-General Audrey Azoulay charts a new strategic direction*, [online], Available at: <https://en.unesco.org/news/unesco-director-general-audrey-azoulay-charts-new-strategic-direction>
6. European Commission (2020). *Digital Education Action Plan (2021-2027). Resetting education and training for the digital age*, [online], Available at: https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/digital-education-action-plan_en
7. European University Association (2020). *Perspectives on the new European Research Area from the university sector*, [online], Available at: https://eua.eu/downloads/publications/eua%20policy%20input_per

[spectives%20on%20era%20from%20the%20university%20sector.pdf](#)

8. Gaebel, Michael (2013). *MOOCs – Massive Open Online Courses*, European University Association asbl, Brussels, Belgium, [online], Available at: <https://eua.eu/resources/publications/680:moocs-massive-open-online-courses.html>
9. Gaebel, Michael (2014). *MOOCs - A 2014 update*, European University Association asbl, Brussels, Belgium, [online], Available at: <https://eua.eu/resources/publications/679:moocs-a-2014-update.html>
10. European University Association (2020). *DIGI-HE. A strategic reflection tool on digitalisation at European higher education institutions*, [online], Available at: <https://eua.eu/101-projects/772-digi-he.html>
11. Isokallio, Matti (2020). *Innovative teaching and guidance provision, case Finland*, EDEN, European Vocational Skills Week 2020 – VET and digital tools, EODLW webinar, [online], Available at: http://www.eden-online.org/eden_conference/eodlw-2020-10/
12. Softic, Sandra Kucina (2020). *Education in time of a pandemic: how to support teachers and students?*, EDEN President's Blog, [online], Available at: <http://www.eden-online.org/blog/2020/03/education-in-time-of-a-pandemic-how-to-support-teachers-and-students/#respond>
13. Евростат (2019). *Статистически данни за цифровата икономика и цифровото общество — домакинства и физически лица*, [online], Налично в: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Digital_economy_and_society_statistics_households_and_individuals/bg#D0.94.D0.BE.D1.81.D1.82.D1.8A.D0.BF.D0.B4.D0.BE.D0.B8.D0.BD.D1.82.D0.B5.D1.80.D0.BD.D0.B5.D1.82
14. The Organisation for Economic Co-operation and Development (2018). *OECD Handbook for Internationally Comparative Education*

Statistics, [online], Available at:
<https://www.oecd.org/coronavirus/en/>

15. Volungeviciene, Airina (2019). *Collaborative Leadership Creates the Possibilities to Learn to See the Whole Picture*, EDEN President's Blog, [online], Available at: <http://www.eden-online.org/blog/2019/06/collaborative-leadership-creates-the-possibilities-to-learn-to-see-the-whole-picture/>